

EESTI MURDESÕNA *VING*

VILJA OJA

Annotatsioon. Riista, mille abil seatapu ajaks looma suu suleti, on eesti murretes nimetatud sõnaga *ving*. Niisugune sulgemisvahend koosnes nõörsilmusest ja pöörast – puupulgast, millega silmus pingule keerati, et takistada looma karjumast ja hammustamast. Rahvakeeles on sellel instrumendil palju nimetusi, nt *seaninapöör*, *prillid*, *seaprill*, *ninaprill*, *ninakeere*, *nõnapulk*, *võru*, *vahr*. Enamik nimetusi lähtub riista osadest, nende kujust ja otstarbest. Sõna *ving* päritolu ega nimetamismotiivi pole tuvastatud. Tõenäoliselt on tegemist laensõnaga. Artiklis käsitletakse võimalike laenuallikatena alamsaksa *wind-* ja baltisaksa *zwing-*tüvega sõnu.

Võtmesõnad: etümoloogia, laensõna, häälikumuutus, eesti murded, saksa keel

1. *Ving*-tüvelised sõnad, nende kasutus, levik ja sünonüüme

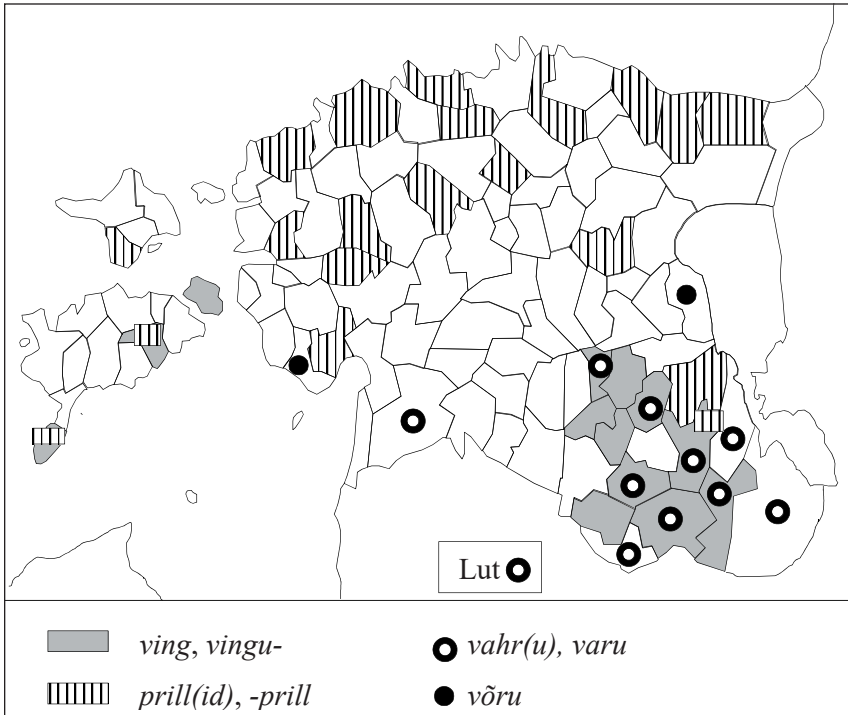
Eestimaal on olnud vanasti (umbes XX saj alguseni) kombeks enne sea tapmist tal suu sulgeda, et takistada looma karjumast ja hammustamast. Sea koonu ümber tõmmati nõörist silmus, mille külge kinnitatud puupulgaga keerati nõör pingule. Rõuge murrakus on selgitatud: *kabõl visati ísialõ ümbre nõna ja pulgaga `püürti nõna kiinni?* Sellise sulguri nimetus on 1937. aastal ilmunud „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatus“ *seaninapöör* seletusega 'vahend seatapmisel' (EÕS: 1339). Vanematest sõnaraamatutest ja tänapäeva kirjakeele sõnaraamatutest ei õnnestunud selle asja nimetust leida. Eesti Rahva Muuseumi kogus kasutatakse nimetust *sea suuline* ~ *seasuuline*¹. Juuresolev foto kujutab kirjeldatud eseme üht eksemplari, mille olid Gustav Ränk ja Enn Koit saanud Lääne-Saaremaalt etnograafiliste esemete kogumise retkel 1940. aastal ning mida praegu säilitatakse Eesti Rahva Muuseumis (ERM A 490:77; <http://muis.ee/museaalview/629636>).

¹ Murdesõnavara kogus (EMSUKA) on sõna *seasuuline* üksnes puuvankri detaili nimetusena.

Eesti murretes on seasuu sulgemise vahendit nimetatud mitut moodi. Põhja-Eestis olid kõige ulatuslikumalt levinud nimetus *prill(id)* ning seda sisaldav liitsõna *seapril(id)*, kohati *ninapril*; Lõuna-Eestis tarvitati enim nimetusi *varu* või *vahr(u)* 'võru' ja *ving* (vt kaart). Ei teki ilmselt küsimust, miks silmusekujulist vahendit kutsuti *prill* või *võru*, aga sõna *ving* nime- tamismotiiv pole nii selge. Tänapäeva eesti kirjakeeles väljendab noomen *ving* kolme mõistet: 'põlemisel erituv gaas; suits; kirbe lehk', 'vihavimm, kius' ja 'vinguv häälsus' (EKSS: 364). Vana kirjakeele allikais leidub veel *Wing G -go* '(piitsa)plaks': *Piitsa Wing*, ja omadussõna *wing* tähenduses 'vinge': *Tuul on wing* (nt Vestring 1998: 291). Seasuu sulgemise vahendi- diga need mõisted ei seostu. Alljärgnevalt tutvustatakse kõnealuse eseme (edaspidi: seasuusulgur) *ving*-tüvelisi nimetusi ja käsitletakse sõnatüve sõnatüve algupära. Murdeaines pärineb eesti murdesõnavara kogust (EMSUKA) ja murdesõnaraamatutest.

Nimisõna *ving* g *vingu* märkis seasuusulgurit peamiselt Võru murdes, nt Urv *tehti sääre ving, tuu pahti isialõ nõnna* 'tehti säärane ving, too pandi seale ninna' (KVVE: 385). Mõnes lauses tähistab *ving* otseselt sil- must, nt Krl *ving kablano, puunõ pulk man* 'nööri- rist silmus, puust pulk juures'. Tartu murde alal on *ving* registreeritud Puhja ja Otepää murrakust, kuid laiemalt oli seal levinud *ss*-lõpuline *vinguss* g *vingusse* (Nõo Kam Ote Rõn), nt Kam *vingussega käänap tsia lõvva kinni, et suud ammuli ei saa aada*. Mõni teade on verbi *vingutama* 'vinguga sulgema' ja selle põhjal moodustatud nimisõnade *vingutuss*, *vingutuspulk* ~ *vingutusvõru* kohta, nt Nõo *vingutuspulk* 'olli vassa pikune, sinna keideti kabel kesk'paika kinni, nii et alla jäi kablant võru, *vingutusvõru* 'vingutuspulk oli vaksa pikkune, sinna seoti nõör keskohta kinni, nii et alla jäi nõörist võru, *vingutusvõru*'.

Kaart. Seasuulguri tuntumate nimetuste levik murretes

Peale Kagu-Eesti on sama tüvega sõnu kasutatud saarte murdes: VII *viññutis*² *g -e* 'vahend sea nina kinni keeramiseks', nt *sai viññutise* 'kinni'; Muh `seale `aetse *viññu pulk ninase, viññutatse* 'kindi, et ep saa `karju mitte. Jämaja murrakust on sõna *seaviññupulk* tähenduseks märgitud 'seasuuline', nagu ka Eesti Rahva Muuseumi kogus.

Kaardilt on näha, et Kagu-Eestis tarvitati *vingu*-tüvelisi sõnu kõrvuti sünonüümiga *vahr(u)*. Kambja keelejuhi väitel on seelses murrakus *vinguss* uuem ja *vahr* vanem nimetus. Võru murdes on sõna *ving* kirjakeelne vaste 'silmus' (EVS: 534) ning see on leidnud ka laiemat kasutust kui üksnes seasuu sulgemise vahend, nt *võtaq mu auto vingu otsa!* 'võta mu auto puksiiri' (Jüva 2002: 530); abiellumise kohta on piltlikult öeldud *'Pyyłba* `pañti *Mañilõ ka ving* `nõnna Rõu (EMSUKA). Sõnatüve etimoloogia ei ole teada. Kahtlevalt on oletatud, et seasuulguri nimetus *ving* võiks

² Saarte murdes märgib *-ññ-* häälikuühendi *-ng-* vastet 2. vältes.

lähtuda samast häälightsust imiteerivast onomatopoeetilis-deskriptiivsest tüvest nagu verb *vinguma* (Koponen 1998: 195). Semantilist aspekti arvestades on neid sõnu omavahel siiski raske seostada. Selle vahendiga ei tekitatud sea (piltikult ka auto või mehe) vingumist, vaid kokku sidudes piirati mingil määral objekti liikumist või tegutsemist. Nimetamismotiivi 'vinguma' välistab ka võrdlus eseme muude nimetustega.

Kõnealuse riista teised teada olevad nimetused on inspireeritud peamiselt selle osadest – silmusest ja pöörafunktsiooniga pulgast: *prill*, *võru* ja *vahr*, (*nõna*)*pulk*, *pöör* (eL *püür*), Helme murrakus on seasuusulgurit nimetatud *viinn*, Läänemaal *keere*, *keermes*, nt Kul *tõmmab seal* (= seale) *keerde nina peale* (EMSUKA). Tähdenduses 'pöör (kinnitus-, veo-, tõste- ja pingutusabinõu)' esinevad eesti murretes ka keskalamaksa keelest laenatud *vinn* g *vinna* (R *vinna*, eP M Ran), *viinn* g *viinni* (Hää San V), *vind* g *vinna* (Var Mih) ja *võnd* g *võnnu* (Lei) < asks *winde* (sks Winde) 'vints; pöör' (EEW: 3865; EES: 608; Viikberg 2016). Võru murdes märgib *viinn* (g *viinni*) peamiselt veokõit, millega (ka pööra abil) paati või parve kaldale tõmmatakse (EMSUKA). Häälikulisest küljest ja tähenduse poolest on eesti sõnale *ving* samuti lähedane saksa keeles mõisteid 'pitskrui; otsavõru, kaitserõngas' märkiv noomen *Zwinge*. Veendumaks, kas ja kuidas võiks eesti *ving* seostuda alamsaksa *wind-* või saksa *zwing*-tüveliste sõnadega, vaadeldakse nende kasutust veidi põhjalikumalt.

2. Saksa *wind-* ja eesti *ving*

Verb *winden* väljendab saksa keeles muu hulgas mõisteid 'painutama, käänama, pöörduma, kõverdama; vingerdama; pinguldama, vinna tõmbama', noomeni *winde* tähendus oli alamsaksa keeles ka 'käänd, keerd; rõngas, kera; vinn, pöör, vint jm', vrd sks *Windung* (Grimm 30: 287; Lübben 1993: 584; Kluge 2002: 991; EWD: 1569–1570; WDG: 4358). Martin Lutheri keskülemsaksakeelses tekstis olevat verbi *winden* sünonüümina kasutatud sõnakuju *wingen*: „die verstockten mügen sich drehen und wenden, ringen und wingen“ 'paadunud peavad tiirlema ja pöörlema, väänlema ja keerlema' (Grimm 30: 285, 337; Behaghel 1928: 360). Rohkem teavet selles tähenduses saksa verbivariandi *wingen* (= *winden*) kohta pole. Eesti vanimatest kirjalikest allikatest on Heinrich Gösekeni sõnastikus (1660) verbivariandid *winnima*, *winnuma* ja *winnoma* tähendusega '(vett)

ammutama, üles tõstma, pumpama' (324, 366) ja '(viljakotte jm) ploki abil üles tõstma, vinnama' (114, 472) ning *winnoma* ka tähenduses '(vibu) pingule tõmbama' (386). XVIII saj sõnastikes esitatakse verbi *winnama* juures need tähendused koos: 'aufwinden, schlenckern' (Helle 1732: 209), 'aufwinden, aufspannen' (Hupel 1780: 313). Wiedemanni sõnaraamat (1869) annab märksõna *winnama* all ka murdevariandid *windama* ja *wiññima* 'spannen, aufziehen, aufwinden' (Wiedemann 1869: 1511, 1973: 1364). Eesti verbi on peetud kas tuletiseks noomenist *vinn* (vrd *vinna tõmbama, vinnas olema*) või omaette alamsaksa laenuks (EEW: 3865; Raun 1982: 206; EES: 608; Viikberg 2016). Seega sisu poolest sobiks alamsaksa *wind*-tüveline sõna eesti *ving*-tüveliste laenuallikaks. Kahtlusi on võinud tekitada tüveklusiili erinevus.

Eesti keeles leidub muidki sõnu, milles *d* asemel esineb *g* või vastupidi, eriti murrete tasandil. Sellisele vaheldusele juhtis tähelepanu juba Lauri Kettunen, nimetades ühe põhjusena klusiili kadu astmevahelduslike sõnade nõrgaastmelistes vormides, nagu *peig g peiu, laug g lau*, samuti konsonantühendites, nagu *ld : ll, nd : nn* (Kettunen 1917: 8–9, 1929: 35). Nii varieeruvad murdekeeles näiteks sõnad *peigmees ~ peidmees, silmalaug ~ silmalaud, selgroog ~ selgrood ~ selgroo ~ sälggruuds* (vt ALFE: 373–376, 384–387; Neetar 2012). Reeglipäratu häälikuasendus *-dl- > -gl-* esineb näiteks sõnas *hiiglane*, murretes *iidlane ~ iiglane* (*hiid < hiis*), vrd sm *hiitolainen* (EMS I: 891, 893; EES: 75). Verbis *sõõrduma* on Mulgi murdes *-rd-* asemel *-rg-*: *sõõrguma*. Vaheldus *-nd > -ng* esineb sõnas *hangeldama*, murretes *andeldama* jm, vrd sks *handeln* (EMS I: 357; Wiedemann 1869: 36, 40) ja paljudes teistes sõnades (vt Vaba 2016: 253–256).

Laensõnades näib sellises positsioonis *d* ja *g* vaheldus mõnel juhul põhinevat püüdlusel mugandada võõras sõna varem tuntu sarnaseks. Näiteks väikese heina- või viljahunniku nimetus *saad* (*g sao, saadu*) on Mulgi murdes ja selle naabruses *saag* (*g sae*). Suurem varieeruvus esineb harilikult laensõnades. Näiteks sõna *pöid* 'jala, suka, jalanõu või ratta osa' (alggerm **beuða-*) murdevasted on *peid, peüd, pöüg, põud, põis, pööv*. Saksa keelest on laenatud *sindel* 'soonega katuselauake' (< (balti) saksa *Schindel*, vt EEW: 2803; Haak 1990: 353). Eesti murretes on sellest levinud variandid *sindli, singel, singli, sinner, sinder, sindri* ning liitsõnad *sindlikatus* ja *singlikatus, sindlilaud* ja *singlilaud* jt (EMSUKA).

Häälikulise sarnasuse kõrval on analoogiamoodustiste puhul silmas peetud sõnade tähenduse sarnasust, näiteks on omavahel segunenud

inimese selgroogu, kalaluud, kõrstaimi ja mitmesuguste esemete tugiosi tähistavad sõnad *rood*, *roo*, *roots*, *roog*. Seasuusulguri nimetuse *ving* teket võis mõjutada näiteks noomen *ling* g *lingu*, S *lin̄nu*, R *lin̄nu*, mis murdeti märgib mõisteid 'ling; silmus; kaevuvinn' (< kask *slinge*, sks *Schlinge* 'silmus') (EEW: 1319; EMS V: 240–241). Tähendusrühma 'pöör, keerama jms' puhul on murdesõnale *ving* lähedane ka vändaga käsipuuri nimetus Tartu ja Võru murdes: *vinger*|*d*³, *-t*, *-di*, *vingõrd*, *vinger(puur)*, Plv *vinger(uherd)* < (balti)saksa *Wrangelbohrer* (Wiedemann 1869: 1514; 1973: 1366; Haak 1990: 354; EMSUKA). Häälikuliselt ei sobi puurini- metus seasuusulguri *ving* aluseks, aga sisuline võrdlus rahva hulgas pole välistatud – eesti keeles on terve hulk rahvaetümoloogia põhjal moonu- tatud laensõnu.

3. Saksa *zwing*- ja eesti *ving*

Tänapäeva „Saksa-eesti sõnaraamatus“ on *zwing*-tüveline nimisõna *Zwinge* 'kruviriisk ehk pitskruvi [käsitsi reguleeritav kinnitus- ja pingutustööriist tiseritöödel]; otsavõru, kaitserõngas, kaitsetupp', omadussõna *zwingend* tähenduses 'tungiv, mõjuv, veenev, kindel' ja verb *zwingen* 'vägivallega allutama; sundima (millekski); jagu saama' (SES: 1453). Saksa verb *zwin- gen* esineb sellisel kujul alates XIV sajandist. Varasemad (kask, vüsk ja küsk) sõnakujud olid *thwingan*, *dwingan*, *dwingen*, *twingan*, *twingen* ning nende vasted teistes germaani keeltes olid järgmised: vanafriisi *thwinga*, friisi *twinge*, hollandi *dwingen*, vanarootsi ja keskrootsi *þvinga*, rootsi *twinga*, taani *tvinge* (Grimm 32: 1225; EWD: 1631). Germaani verbi põhitähendus on olnud 'vägivalda tarvitades mingit keha kokku pressima'. Saksakeelne verb on aja jooksul (VIII–XX saj) väljendanud ka mõisteid 'kokku pigistama, pressima, suruma, ahendama, kitsendama, piirama, ümbritsema, sulustama, sulgu (~ lukku) panema, taltsutama, ohjeldama, sundima' (EWD: 1631–1632; WDG: 4545). Keskalamaksa sõnaraamatus on verbi *dwingen* tähendused rühmitatud kaheks: 1) sks *engen*, *drücken*, *pressen* 'ahendama, pigistama, (välja) pressima, (kokku) pressima, suruma', 2) sks *zwingen* 'sundima jm'; nimisõna *dwank* on seletatud saksa keeles sõnadega *Zwang*, *Gewalt*, *Nötigung* 'sundus, surve;

³ Selline väike vahetatavate teradega puur tuli eesti käsitööstuses kasutusele umbes XV saj ning hiljemalt XVII saj oli juba laialt kasutatav (Viies 1960: 54–57; 2006: 53–55).

võim, vägivald' (Lübben 1993: 90). Võrreldes loetletud tähendusi eesti seasuusulguri otstarbe ja kasutusega, näeme selget semantilist ühisosa, nii et sisu poolest võiks seasuusulguri nimetus *ving* olla saksa laen.

Wiedemanni sõnaraamatus on kaks *ving*-tüvelist verbi: *wingama* (eL) ~ *winkama* (sks *schleudern, schlenkern, werfen* 'lingu heitma'), mille sünonüümiks on märgitud *vinnama* (Wiedemann 1869: 1514; 1973: 1366–1367), ning *wingima* saksa vastetega *zwingen, bedrängen* 'sundima, peale käima, välja pressima vms' (Wiedemann 1869: 1514; 1973: 1366). Carl Sallmanni baltisaksa laensõnade käsitluses esineb *wingima* (= sks *zwingen*) näitena demonstreerimaks siinsetes baltisaksa laenudes tava-pärist häälikumuutust *zw-* > *w-* [v-] (Sallmann 1880: 22). Nimisõna *ving* 'seausulgur', mis Wiedemanni sõnaraamatus puudub, võib olla kohalik tuletis verbist (varasemas kirjaviisis) *wingama* või *wingima*, kuid selle kui uuema laenu doonorsõnaks võib olla ka sks *Zwinge*. Seausulgur täidabki sisuliselt pitskrui funktsiooni, toimides sellega sarnasel põhimõttel. Kus seda väljaspool Eestit ja kui ulatuslikult seatapul kasutati, pole teada⁴. Tegemist on suhteliselt vähetuntud või vähetähtsa esemega, mistõttu selle nimetust pole ehk peetud vajalikuks sõnaraamatutes esile tuua, nagu see puudub ka enamikust eesti sõnastikest.

4. Kokkuvõte

Eelneva analüüsi põhjal saab väita, et seasuusulguri nimetus *ving* on eesti keelde laenatud sakslastelt, kuid otsest doonorsõna on raske määrata. Ühelt poolt võib laenuallikaks olla saksa noomen *Zwinge* või verb *zwingen*, mis on allunud eesti keeles seaduspärasele häälikumuutusele *zw-* > *v-*. Teiselt poolt sobib laenuandjaks alamsaksa verb *winden* või noomen *winde* (vrd sks *Windung*), milles on toimunud eesti keele sõnades puhuti ette tulev, ehkki ebareeglipärane klusiili vaheldus *d* > *g*. Olemasoleva materjali põhjal näib kahest võimalikust laenuallikast veidi tõenäolisem saksa *zwing*-tüveline variant, mis oleks häälikuliselt korrektne vaste ja sobiks hilisema laenu staatusega, kuid kindlat otsust praegu teha ei saa.

⁴ Küsisin selle eseme nimetusi läti dialektoloogilt, kes aga midagi ei leidnud (korralikku murdesõnade kogu Läti Keele Instituudis pole).

Kirjandus

- ALFE** = Atlas Linguarum Fennicarum. Itämerensuomalainen kielikartasto. Läänemeresoome keeleatlas. Ostseefinnischer Sprachatlas. Лингвистический атлас прибалтийско-финских языков. ALFE 2, 2007. Päätoim. Tuomo Tuomi. 2. osan vastaava toimittaja Tiit-Rein Viitso. Toimitus: Anneli Hänninen, Arvo Laanest, Helmi Neetar, Vilja Oja, Vladimir Rjagojev, Seppo Suhonen, Tuomo Tuomi, Tiit-Rein Viitso, Nina Zaitseva. (= Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 800. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 118.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Behaghel, Otto 1928 (1891)**. Geschichte der deutschen Sprache. 5. verb. und stark erw. Aufl. (= Grundriss der germanischen Philologie 3.) Berlin-Leipzig: Walter de Gruyter.
- EES** = Iris Metsmägi, Meeli Sedrik, Sven-Erik Soosaar 2012. Eesti etümoloogiasõnaraamat. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- EEW** = Julius Mägiste. Estnisches etymologisches Wörterbuch. I–XII, 1982–1983. Helsinki: Finnisch-Ugrische Gesellschaft.
- EKSS** = Eesti keele seletav sõnaraamat. 6, 2009. „Eesti kirjakeele seletussõnaraamatu“ 2., täiend. ja parand. tr. Toim. Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veskis, Ülle Viks, Piret Voll. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. <https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=ving&F=M>; <http://www.eki.ee/dict/ekss/>.
- EMS** = Eesti murrete sõnaraamat. I–VI, 1994–2017. Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Instituut, Eesti Keele Sihtasutus. <http://www.eki.ee/dict/ems/>; <http://www.eki.ee/dict/ems/ems.html>.
- EVS** = Eesti-võru sõnaraamat. Eesti-võro sõnaraamat. 2014. Koost. Mariko Faster, Laivi Org, Urmas Kalla, Sulev Iva, Triin Iva. Võru Instituut.
- EWD** = Etymologisches Wörterbuch des Deutschen. 2 (M–Z), 1993. 2. Auflage, durchgesehen und ergänzt von Wolfgang Pfeifer. Berlin: Akademie-Verlag.
- EÕS** = Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat. III, 1937. „Eesti keele õigekirjutuse sõnaraamatu“ II täiend. ja parand. tr. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts.
- Grimm** = Jacob Grimm, Wilhelm Grimm 1854–1960. Das deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm auf CD-ROM und im Internet. Ein Projekt des Kompetenzzentrums für elektronische Erschließungs- und Publikationsverfahren in den Geisteswissenschaften an der Universität Trier in Verbindung mit der Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften Berlin. Leipzig: S. Hirzel. <http://woerterbuchnetz.de/DWB/>.
- Göseken, Heinrich 1660**. Manuctio ad Linguam Oesthonicam, Anführung Zur Öhstnischen Sprache, Bestehend nicht alleine in etlichen præceptis

und observationibus, Sondern auch In Verdolmetschung vieler Teutschen Wörter. Reval: Adolph Simon.

- Haak, Anu 1990.** Baltisaksa keele kajastusi eesti murrete sõnavaras. – Keel ja Kirjandus 6, 353–355.
- Helle, Anton Thor 1732.** Kurtzgefasste Anweisung zur Ehstnischen Sprache, in welcher mitgetheilet werden I. Eine Grammatica. II. Ein Vocabularium. III. Proverbia. IV. Ænigmata. V. Colloquia. Halle: Stephan Orban. Faksiimile: <http://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:100071>.
- Hupel, August Wilhelm 1780.** Ehstnische Sprachlehre fuer beide Hauptdialekte, den revalschen und doerptschen; nebst einem vollstaendigen Woerterbuch. Riga, Leipzig: Johann Friedrich Hartknoch. Faksiimile: https://books.google.ee/books?id=RmIUAAAAQAAJ&printsec=frontcover&source=&redir_esc=y&hl=en#v=onepage&q&f=false.
- Hupel, August Wilhelm 1818.** Ehstnische Sprachlehre für die beyden Hauptdialekte, den revalschen und dörptschen, nebst einem vollständigen ehstnischen Wörterbuche. Zweyte durchgängig verbesserte und vermehrte Auflage. Mitau: J. F. Steffenhagen und Sohn.
- Jüva, Sullõv 2002.** Võro-eesti synaraamat. Võru-eesti sõnaraamat. (= Võro Instituudi Toimõndusõq 12.) Võru: Võro Instituut. <http://www.folklore.ee/Synaraamat/v.html>.
- Kettunen, Lauri 1917.** Viron kielen äännehistorian pääpiirteet. (= Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 156.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kettunen, Lauri 1929.** Eestin kielen äännehistoria. 2. uusittu painos. (= Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 156.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kluge, Friedrich 2002.** Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 24., durchgesehene und erweiterte Auflage, bearbeitet von Elmar Seebold. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Koponen, Eino 1998.** Eteläviron murteen sanaston alkuperä. Itämerensuomalaista etymologiaa. (= Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 230.) Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- KVVE = Kuiss vanal Võromaal eleti.** 2005. Toim. Helju Kaal, Mari Must, Eevi Ross. (= Valimik korrespondentide murdetekste VI.) Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Selts.
- Lübben, August 1993 (1888).** Mittelniederdeutsches Wörterbuch. Nach dem tode des Verfassers Vollendet von Christoph Walther. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft (Reprografischer nachdruck der Ausg. Norden und Leipzig, 1988).

- Neetar, Helmi 2012.** Kehaosade nimetustest läänemeresoome keeleatlases. – Emakeele Seltsi aastaraamat 57 (2011). Peatoim. Mati Ereht. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 103–116.
- Raun, Alo 1982.** Eesti keele etümoloogiline teatmik. Rooma – Toronto: Maarjamaa.
- Sallmann, Carl 1880.** Neue Beiträge zur deutschen Mundart in estland. Reval: Verlag von Franz Kluge. <http://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:14481>.
- SES = Elisabeth Kibbermann, Salme Kirotar, Paula Koppel 2007.** Saksa-eesti sõnaraamat. Deutsch-estnisches Wörterbuch. Toim. ja täiend. Anne Arold, Mari Tarvas, Mari-Ann Palm. Tallinn: Valgus.
- Vaba, Lembit 2016.** Alternatiivseid etümoloogiaid II. – Emakeele Seltsi aastaraamat 61 (2015). Peatoim. Mati Ereht. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 253–261. doi:10.3176/esa61.12.
- Vestring, Salomo Heinrich 1998 (1730).** Lexicon Esthónico Germanicum. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum.
- Viikberg, Jüri 2016.** Alamsaksa laensõnad eesti keeles. Veebisõnastik. Eesti Keele Instituut. Tallinn. <http://portaal.eki.ee/dict/als/>.
- Viies, Ants 1960.** Eesti rahvapärane puutööndus. Ajalooline ülevaade. Eesti NSV Teaduste Akadeemia, Ajaloo Instituut. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.
- Viies, Ants 2006.** Eesti rahvapärane puutööndus. Ajalooline ülevaade. 2. tr. Tallinn: Ilo.
- VMS = Väike murdesõnastik. II, 1989.** Toim. Valdek Pall. Koost. Anu Haak, Evi Juhkam, Marja Kallasmaa, Ann Kask, Ellen Niit, Piret Norvik, Vilja Oja, Aldi Sepp, Jaak Simm, Jüri Viikberg. Eesti NSV Teaduste Akadeemia. Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Valgus.
- WDG = Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache. 6, 1976–1977.** Hrsg. Ruth Klappenbach und Wolfgang Steinitz. Bearbeiter: G. Kempcke, R. Klappenbach, H. Malige-Klappenbach. Akademie der Wissenschaften der DDR Zentralinstitut für Sprachwissenschaft. Berlin: Akademie-Verlag.
- Wiedemann, Ferdinand Johann 1869.** Ehnstnisch-deutsches Wörterbuch. St. Petersburg. https://books.google.ee/books/reader?id=ycARAQAAMAAJ&printsec=frontcover&output=reader&source=gb_s_atb_hover&pg=GBS.PP5.
- Wiedemann, Ferdinand Johann 1973 (1893).** Eesti-saksa sõnaraamat. Neljas, muutmata trükk teisest, Jakob Hurda redigeeritud väljaandest. Tallinn: Valgus.

Sõnavarakogud

EMSUKA = Eesti murrete ja soome-ugri keelte arhiiv Tallinnas Eesti Keele Instituudis.

The Estonian dialect word *ving*

VILJA OJA

While slaughtering pigs, in olden times Estonians have closed the animal's mouth using a string noose, put around the pig's snout and tightened with a wooden toggle. This prevented the pig from shrieking or biting. This tool has been named in the vernacular mostly according to one of the two parts (either the noose or the toggle), e.g. *seaninapöör* 'pig snout toggle' *nõnapulk* 'snout stick', *seapriil*, *-priilid* 'pig eyeglass(es)', *ninapriil* 'snout eyeglasses', *vahr* 'hoop', and others. In south-eastern Estonia, as well as occasionally in the Islands dialect, this object is called *ving*, *vinguss* or similar, and a verb formed from the same stem has been used as well. The use of a word with the stem *ving* in this sort of meaning cannot be justified on the basis of the Estonian word stock and its origin is unknown. In this article, two possible loan etymologies for the Estonian *ving* stem are presented. First, the loan source may be the German noun *Zwinge*, which has emerged as *ving* in Estonian through the regular sound change *zw-* > *v-*. Alternatively, the source word may be the Low German verb *winden* or the noun *winde* (cf. German *Windung*), with the sound change *d* > *g*, found in other Estonian words as well.

Keywords: etymology, loan words, sound change, Estonian dialects, German language

Vilja Oja

eesti keele ajaloo, murrete ja soome-ugri keelte osakond

Eesti Keele Instituut

Roosikrantsi 6

10119 Tallinn

Vilja.Oja@eki.ee